

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 450

Polityka ekonomiczna



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracenaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)



© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-617-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Lyubov Andrushko: Prognozowanie pozyskania drewna w Polsce na podstawie danych GUS / Roundwood production forecasting in Poland, on the basis of the data of the central statistical office.....	13
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość i oczekiwania większych zarobków a ryzyko podjęcia działalności / Entrepreneurship and higher earnings expectations vs. risk of business set up.....	25
Beata Bieńkowska: Spółdzielnie socjalne – szanse i bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce / Social cooperatives – opportunities and threats for social entrepreneurship development in Poland.....	35
Wioletta Bieńkowska-Gołasa: Produkcja i wykorzystanie energii elektrycznej na Mazowszu z uwzględnieniem OZE / Production and use of electricity in Mazowsze with the consideration of renewable energy sources.....	46
Agnieszka Biernat-Jarka: Dzierżawa jako sposób zwiększenia powierzchni gospodarstw rolnych w województwie mazowieckim / Leasing as a method of farms' area increase in Mazowsze Voivodeship.....	56
Krystyna Bobińska: Miejsce kraju w rankingach wieloczynnikowych jako podstawa do identyfikacji nieuruchomionych rezerw rozwoju gospodarczego / The place of the country in the multifactoral ratings as a basis for identification of the hidden reserves for economic growth.....	68
Malgorzata Bogusz, Sabina Ostrowska: Wybrane problemy polityki społecznej i zdrowotnej wobec osób starszych na poziomie lokalnym – sztuka partycypacji / Chosen problems of social and health policy for seniors at local level – the capability of participation.....	82
Przemysław Borkowski: Problemy prowadzenia rachunku kosztów i korzyści w inwestycjach infrastrukturalnych / Challenges in optimising cost-benefit analysis in infrastructure projects.....	91
Barbara Chmielewska: Dysproporcje w jakości życia ludności wiejskiej i miejskiej a polityka ich zmniejszania / Disparities in quality of life of rural and urban population vs. policy of its reduction.....	103
Kazimierz Cyran: Postrzeganie marek własnych produktów żywnościowych a perspektywy ich rozwoju / The perception of private labels of food products vs. the prospects for their development.....	114
Sławomir Dybka: Skuteczność promocji w Internecie – perspektywa klienta / Effectiveness of the Internet promotion – customer perspective.....	125
Malgorzata Gasz: Priorytety rozwoju innowacyjności polskiej gospodarki / Priorities of Polish economy innovation development.....	138

Aleksandra Gąsior: Poziom rozwoju transportu jako determinanta procesu restrukturyzacji dużych przedsiębiorstw / The level of transport as a determinant of the process of large enterprises restructuring	150
Edyta Gąsiorowska-Mącznik: Przedsiębiorczość w strategiach gmin województwa świętokrzyskiego / Entrepreneurship in strategies of municipalities of Świętokrzyskie Voivodeship	161
Jarosław Górecki, Jadwiga Bizon-Górecka: Analiza zachowania inwestorów w odniesieniu do kryterium ceny za roboty budowlane / Behavior of investors and price for construction works.....	172
Artur Grabowski: Wolność prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze sportu profesjonalnego / Freedom of business activity in the area of professional sport.....	182
Sylvia Guzdek: Kooperacja jako główna forma współpracy przedsiębiorstw w międzynarodowych sieciach biznesowych / Cooperation as the main form of cooperation in international networks of business	191
Marcin Halicki: The Foster-Hart measure as a tool for determining the set of risky portfolios that do not expose the investor to the bankruptcy / Miara Fostera-Harta jako narzędzie do wyznaczania zbioru ryzykownych portfeli, które nie narażają inwestora na bankructwo.....	205
Mateusz Halka: Wykonawcy robót budowlanych na rynku zamówień publicznych a ich kondycja ekonomiczno-finansowa / Construction contractors on the public procurement market vs. their economic and financial standing	217
Tomasz Holecki, Magdalena Syrkiewicz-Świtała, Agnieszka Bubel, Karolina Sobczyk: Finansowe konsekwencje realizacji dyrektywy transgranicznej w ochronie zdrowia / Financial consequences of the implementation of the cross-border healthcare directive	229
Żaklina Jabłońska: Marketing relacji i CSR jako narzędzia budowania przewagi konkurencyjnej przez franchyzodawców branży gastronomicznej w Polsce / Relationship marketing and CSR as tools for building of competitive advantage by franchisors of foodservice industry in Poland	241
Sławomir Jankiewicz: Wpływ bezpieczeństwa energetycznego na rozwój gospodarczy w Polsce / The impact of energy security to the economic development in Poland	251
Emilia Jankowska: Zróżnicowanie infrastruktury transportowej w kontekście polityki Unii Europejskiej / The diversity of transport infrastructure in the context of the EU policy	260
Bożena Karwat-Woźniak, Paweł Chmieliński: Przemiany w strukturze agrarnej polskiego rolnictwa i wpływ wybranych instrumentów WPR na te procesy / Changes in the agrarian structure of Polish agriculture and the impact of selected CAP measures on these processes	272

Ewa Koloszyż: Światowy rynek mleka – wybrane zagadnienia / World dairy market – selected issues	287
Agnieszka Komor: Wybrane uwarunkowania strukturalne decyzji lokalizacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw / Chosen structural conditions of localization decisions concerning small and midium enterprises.....	298
Aleksandra Koźlak, Barbara Pawłowska: Współczesne wyzwania europejskiej polityki transportowej / Current challenges of European transport policy	311
Hanna Kruk, Anetta Waśniewska: Parki krajobrazowe i narodowe jako element rozwoju zrównoważonego na przykładzie gmin województwa wielkopolskiego / National and landscape parks as part of sustainable development. Case study: Wielkopolska Voivodeship communes	323
Anna Krzysztofek: Dyrektywa 2014/95/UE oraz wynikające z niej zmiany / Directive 2014/95/EU, and changes resulting from it	334
Władysława Łuczka: Ekologiczna gospodarka żywnościowa w województwie wielkopolskim w okresie integracji z Unią Europejską / Ecological food economy in Wielkopolska Voivodeship in the time of accession into the European Union	347
Aleksandra Majda: The analysis of succession strategy, success determinants in Polish family business – case study / Analiza determinant sukcesu strategii sukcesyjnej w polskich przedsiębiorstwach rodzinnych – studium przypadku.....	357
Janusz Majewski: Problem wyceny zapyłania jako usługi środowiskowej / The problem of the valuation of pollination as environment service	369
Arkadiusz Malkowski: Ruch graniczny jako czynnik rozwoju regionu przygranicznego na przykładzie pogranicza zachodniego Polski / Border traffic as a factor in the development of border regions on the example of the borderland of Western Poland.....	378
Grażyna Michalczyk, Agnieszka Zalewska-Bochenko: Platforma e-PUAP jako przykład elektronicznej usługi administracji publicznej dla ludności / e-PUAP as an example of electronic services of public administration for the citizens	390
Danuta Mierzwa, Małgorzata Krotowska: Czynniki ekonomiczno-społeczne integracji poziomej rolników – raport z badań / Economic and social factors of horizontal integration of farmers – study report	399
Karolina Olejniczak: Czynniki rozwoju obszarów funkcjonalnych w świetle badań empirycznych / Factors of functional areas development in the light of empirical research	410
Dorota Pasińska: Polski rynek drobiu po wstąpieniu do Unii Europejskiej / Polish poultry market after the accession to European Union	421
Ewa Polak, Waldemar Polak: Wskaźniki dotyczące zdrowia i opieki zdrowotnej jako mierniki jakości życia w Polsce na tle wybranych państw /	

Indices referring to health care as the measure of life quality in Poland in comparison to selected countries.....	433
Adriana Politaj: Zakłady aktywności zawodowej oraz zakłady pracy chronionej jako pracodawcy osób niepełnosprawnych w Polsce / Vocational development centres and sheltered workshops as employers of handicapped persons in Poland	446
Iwona Pomianek: Klasyfikacja gmin miejsko-wiejskich w Polsce według poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego / Classification of semi-urban communes in Poland by the level of socio-economic development	458
Zdzisław W. Puślecki: Current re-shaping of international business / Obecne zmiany kształtu biznesu międzynarodowego	471
Magdalena Ratalewska: Rozwój sektora kreatywnego gier komputerowych w Polsce / The development of the creative industries sector of computer games in Poland.....	491
Jarosław Ropęga: Czynniki niepowodzeń gospodarczych małych przedsiębiorstw w aspekcie nowego paradygmatu cywilizacyjnego / Failure factors of small enterprises in the context of new paradigm of civilization ...	501
Robert Rusielik: Wykorzystanie alternatywnych indeksów produktywności do pomiaru efektywności rolnictwa w Polsce / Alternative productivity indexes for measuring agricultural efficiency in Poland.....	514
Izabela Serocka: Znaczenie czynników lokalizacji przedsiębiorstw a aktywność władz lokalnych gmin województwa warmińsko-mazurskiego / The importance of business location factors vs. the activity of Warmia and Mazury Voivodeship local authorities.....	524
Katarzyna Smędzik-Ambroży, Joanna Strońska-Ziemiann: Rozwój lokalny na obszarach wiejskich o zróżnicowanym rolnictwie (przypadek podregionu pilskiego na tle sytuacji w Wielkopolsce) / Local development in rural areas with diversified agriculture (the case of pilski subregion on the background of the situation in Wielkopolska).....	538
Karolina Sobczyk, Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Michał Wróblewski: Wykorzystanie środków publicznych w walce z wykluczeniem cyfrowym na poziomie samorządowym / Public funds use against digital exclusion at the level of self-government	550
Michał Świtłyk: Efektywność techniczna gospodarstw mlecznych w Polsce w latach 2009-2011 / Technical efficiency of dairy farms in Poland in 2009-2011.....	561
Dariusz Tłoczyński: Konkurencja pomiędzy przewoźnikami Ryanair i Wizz Air jako element rozwoju polskiego rynku usług transportu lotniczego / Competition between Ryanair and Wizz Air as an element of development of Polish air transport market	570

Weronika Toszewska-Czerniej: Productivity of service delivery process as a factor affecting the level of differentiation / Produktywność procesu usługowego jako czynnik kształtujący poziom zróżnicowania	584
Roman Tylżanowski: Stymulatory procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce / Stimulators of technology transfer processes in high-tech manufacturing sector in Poland	594
Małgorzata Wachowska: Czas pozyskiwania cudzych idei przez przemysł. Doświadczenia Polski / Adoption time of others' ideas by industry. Experience of Poland	606
Agnieszka Werenowska: Kierunki zmian na rynku niskokosztowych linii lotniczych / Directions of changes in the market of low-cost airlines.....	616
Barbara Wieliczko: Wspólna Polityka Rolna a zarządzanie ryzykiem w rolnictwie / Common agricultural policy vs. risk management in agriculture	626
Artur Wilczyński: Progi rentowności w gospodarstwach mlecznych w latach 2013-2020 / Break-even point analysis for dairy farms in 2013-2020	633
Jarosław Wołkonowski: Handel zagraniczny Litwy w latach 2012-2015 a sankcje gospodarcze przeciw Rosji / Lithuanian foreign trade in the years 2012-2015 vs. economic sanctions against Russia	644
Arkadiusz Zalewski: Uwarunkowania regionalnego zróżnicowania poziomu nawożenia mineralnego w Polsce / Determinants of regional differences of level of mineral fertilization in Poland.....	658
Anna Zielińska-Chmielewska, Mirosław Walawski: The use of futures rapeseed contracts exemplified by a trading company in Poland / Zastosowanie kontraktów <i>futures</i> na rzepak przez przedsiębiorstwa handlowe w Polsce	669

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce publikację pt. *Polityka ekonomiczna*, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 58 artykułów (w tym 5 w języku angielskim), w których Autorzy prezentują wyniki badań dotyczących zagadnień związanych z funkcjonowaniem współczesnych systemów gospodarczych w zakresie polityki gospodarczej. Tematyka podjęta w artykułach jest stosunkowo szeroka – mieści się w czterech obszarach problemowych. Pierwszy przedstawia rozważania związane z polityką innowacyjną, wolnością prowadzenia działalności gospodarczej oraz formami współpracy przedsiębiorstw. Drugi obszar dotyczy polityki transportowej, w tym infrastruktury i konkurencji. Trzeci obejmuje opracowania z zakresu polityki społecznej i zdrowotnej państwa – na poziomie zarówno krajowym, jak i lokalnym. Czwartą grupę stanowią artykuły dotyczące rolnictwa, w tym szczególnie wspólnej polityki rolnej i przemian w strukturze agrarnej.

Publikacja przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów zajmujących się w praktyce problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszy zbiór były recenzowane przez samodzielnych pracowników naukowych uniwersytetów, w większości kierowników katedr polityki ekonomicznej. W tym miejscu chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji naukowych.

Jerzy Sokołowski, Grażyna Węgrzyn

Arkadiusz Malkowski

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

e-mail: amalkowski@zut.edu.pl

**RUCH GRANICZNY JAKO CZYNNIK ROZWOJU
REGIONU PRZYGRANICZNEGO NA PRZYKŁADZIE
POGRANICZA ZACHODNIEGO POLSKI**

**BORDER TRAFFIC AS A FACTOR
IN THE DEVELOPMENT OF BORDER REGIONS
ON THE EXAMPLE OF THE BORDERLAND
OF WESTERN POLAND**

DOI: 10.15611/pn.2016.450.33

Streszczenie: Międzynarodowa współpraca transgraniczna i międzyregionalna stanowi istotny czynnik rozwoju obszarów podzielonych granicą. Jest elementem zmieniającym postrzeganie granicy. Staje się bodźcem do nawiązywania współpracy społecznej i gospodarczej. Współpraca transgraniczna jest jednym z istotnych elementów polityki regionalnej. Ważnym elementem kontaktów transgranicznych jest wzrost ruchu granicznego i rozwój handlu przygranicznego. Celem artykułu jest przedstawienie wybranych zagadnień związanych z rozwojem ruchu granicznego jako ważnego czynnika kształtującego współpracę transgraniczną i rozwój regionu transgranicznego. Artykuł przedstawia wybrane wyniki badań prowadzonych na pograniczu polsko-niemieckim. Przeprowadzone badania wskazują, że ruch graniczny jest ważnym czynnikiem rozwoju obszaru przygranicznego.

Słowa kluczowe: ruch graniczny, region przygraniczny, granica polsko-niemiecka.

Summary: International cross-border and interregional cooperation is an important factor in the development of regions divided by a border. It is an element which changes the perception of the border. It becomes a stimulus to enter into social and economic cooperation. Cross-border cooperation is one of the crucial elements of regional policy. An important part of cross-border contacts is the increase in border traffic and the development of border trade. The aim of this article is to present selected issues connected with the development of border traffic as an important factor shaping the cross-border cooperation and the development of the cross-border region. The article presents selected results of research conducted in the borderland area between Poland and Germany.

Keywords: border traffic, border region, Polish-German border.

1. Wstęp

Współczesna Europa jest obszarem, który w krótkim czasie przeszedł głębokie przeobrażenia. Dla milionów mieszkańców kontynentu stał się on miejscem ożywionej współpracy ponad granicami. Granice przestały dzielić narody i nacje. Wrogość zastąpiona została chęcią do rozwijania współpracy. Wzajemne poznanie skłania do współpracy społecznej i gospodarczej. To z kolei wspiera działania zmierzające do podniesienia poziomu i jakości życia mieszkańców pogranicza, pobudza rozwój kontaktów kulturalnych i edukacyjnych, wpływa na rozwój turystyki i handlu, staje się elementem promocji obszaru przygranicznego. W konsekwencji może stać się czynnikiem podnoszącym jego konkurencyjność. Rozwój obszarów przygranicznych determinowany jest przez procesy i zjawiska zachodzące po obu stronach granicy [Malkowska 2014].

Jednym z elementów w istotny sposób wpływających na rozwój współpracy transgranicznej jest ruch graniczny. Jego przejawem jest: turystyka, przyjazdy zakupowe, odwiedziny, przyjazdy służbowe i tranzyt.

2. Cel i metoda badań

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych aspektów ruchu granicznego jako ważnego czynnika kształtującego współpracę na obszarze przygranicznym. Artykuł prezentuje wybrane wyniki badań prowadzonych w północnej części pogranicza polsko-niemieckiego w latach 2010-2015. Przeprowadzone badania posłużyły do weryfikacji następującej hipotezy badawczej:

- Wydatki ponoszone przez cudzoziemców są istotnym czynnikiem rozwoju obszaru przygranicznego.

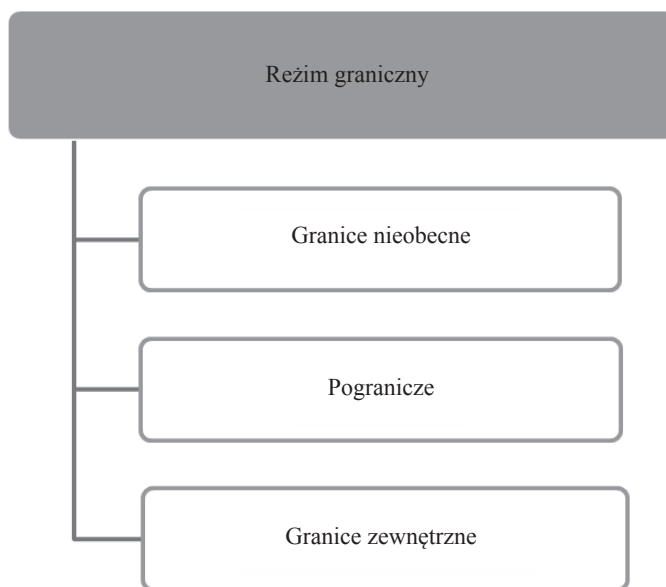
W opracowaniu korzystano z metody opisowej i analizy dostępnej literatury przedmiotu. Posłużono się danymi Instytutu Turystyki, Straży Granicznej, Służby Celnej i Głównego Urzędu Statystycznego i wynikami badań własnych autora. Badaniem ankietowym objęto klientów przygranicznych targowisk i centrów handlowych¹. Analizy prowadzono w lipcu i sierpniu 2010, 2013, 2015 roku. Odrębne badania prowadzono wśród przedsiębiorców prowadzących swoją działalność w obszarze przygranicznym².

¹ Prezentowane w artykule badania prowadzono na obszarze województwa zachodniopomorskiego w miejscowościach Osinów Dolny, Lubieszyn, Świnoujście. Prezentowane wyniki są częścią badań prowadzonych przez autora na całym pograniczu polsko-niemieckim. Rocznie badaniami ankietowymi objętych jest 900 osób (trzysta osób w każdym z trzech przygranicznych województw). Badaniami objęci są zarówno obywatele polscy, jak i cudzoziemcy.

² W celu weryfikacji hipotezy badawczej przeprowadzono wywiady standaryzowane z kupcami z targowisk w Osinowie Dolnym i Lubieszynie. Badaniami objęta jest grupa 100 respondentów rocznie.

3. Granice jako przedmiot badań

Obecny wzrost zainteresowania badaniami granicznymi w Europie wynika przede wszystkim z faktu, że integracja europejska w znacznym stopniu wpłynęła na przeobrażenie funkcji, jakie pełniły i pełnią granice [Miszczuk 2013]. Dotychczasowe postrzeganie granic jako rubieży rozdzielających narody i gospodarki uległo głębokim przeobrażeniom. Rozwój regionów determinowany jest wieloma czynnikami, do których zalicza się również współpracę międzynarodową [Blakely, Bradshaw 2002]. Współcześnie w Europie rozróżnić możemy trzy typy tzw. reżimów granicznych.



Rys. 1. Reżimy graniczne w Europie

Źródło: [Hooper, Kramsch (red.) 2007, s. 23].

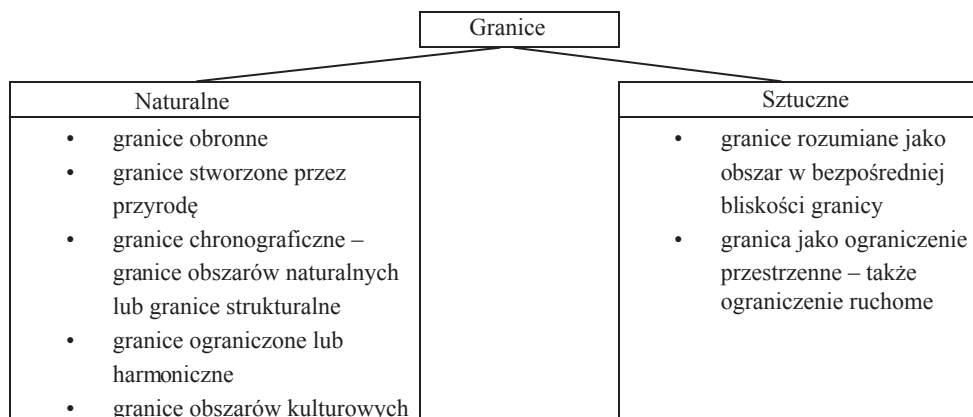
Granice nieobecne (*absent border*), czasem nazywane także granicami leniwymi (*boring boorders*) [Struver 2005], funkcjonują między państwami zrzeszonymi w strefie Schengen. Przejawia się to w zatraceniu przez te granice funkcji izolującej. Brak formalnych kontroli i obostrzeń w przekraczaniu granicy, rozwój osadnictwa po obu stronach granicy sprzyja nawiązywaniu współpracy i trwałych kontaktów.

Powoduje to powstanie nowego układu przestrzennego i gospodarczego, w którym obszary położone wzdłuż nieobecnej granicy powoli integrują się w jeden funkcjonalny region. Przykładem takiego regionu jest pogranicze niemiecko-duńskie czy niemiecko-holenderskie. Ogromna w tym zasługa społeczności lokalnych, skupionych w euroregionach, które obecnie pełnią funkcję regionalnych samorządów.

Drugim przykładem rozwiązań związanych z funkcjonowaniem granicy jest tzw. **reżim pogranicza** (*the march*). Zazwyczaj dotyczy to regionów zewnętrznych UE. W tym przypadku granica rozdziela członków Wspólnoty i państwa, które nie są jej członkami. Wymóg rygorystycznych kontroli i ochrony granic zewnętrznych UE powoduje, iż regiony peryferyjne UE są określane mianem „złotej kurtyny” [Gorzelał, Kot (red.) 2006]. Granice stały się kurtyną, która skutecznie oddziela europejski dobrobyt od reszty biednego świata. W przypadku wschodnich granic UE analogia do tzw. żelaznej kurtyny rozdzielającej zimnowojenną Europę wydaje się jak najbardziej na miejscu. W tym przypadku idee zjednoczonej i solidarnej Europy skonfrontowane są z nakazami traktatu z Schengen, które prowadzą do rozwoju izolującej funkcji wschodnich granic UE.

Pogłębienie wykluczenia państw sąsiedzkich nie leży w interesie wspólnot europejskich. Dlatego też, podobnie jak to miało miejsce w przypadku państw Europy Środkowej i Wschodniej w latach 90. ubiegłego wieku, także w stosunku do tych państw rozwijane są różne formy współpracy. Dzięki temu możliwe jest rozwijanie przyjaznych stosunków z państwami, które nie są i nie będą członkami UE.

Reżim graniczny w postaci tzw. **granicy zewnętrznej** jest postrzegany jako kordon bezpieczeństwa wokół państw zjednoczonej Europy. Istotnym narzędziem budowy bezpiecznej stabilnej granicy zewnętrznej jest m.in. Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa. Według przyjętych założeń, współpraca transgraniczna z krajami sąsiadującymi z Unią Europejską (UE) ma na celu promowanie spójnego i zintegrowanego podejścia do rozwoju regionalnego, podejmowanie wspólnych wyzwań, zagwarantowanie skuteczności działań i bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych i zachęcanie do lokalnej współpracy.



Rys. 2. Typy granic

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Nowińska 1997, s. 9-10].

Warto zwrócić uwagę, że samo pojęcie „granica” jest wieloznaczne. Najczęściej postrzegana jest ona jako linia rozdzielająca obszary państw. Często utożsamiana bywa z pojęciami strefy granicznej, przygranicznej, transgranicznej. W dyskursie naukowym posługujemy się dodatkowo pojęciami granicy sztucznej i naturalnej (zob. rys. 2), politycznej i ekonomicznej, historycznej i kulturowej.

Niejasność podziału na granice naturalne i sztuczne skłoniła R. Hartshorna do zaproponowania innego ich podziału. Ma on charakter genetyczny i dzieli granice na na antecedentne i subsekwentne.

Pierwsze z nich były utożsamiane z granicami poprzedzającymi zagospodarowanie obszaru (czyli przed rozwojem cech krajobrazu kulturowego) i pozostawały na ogół nienaruszone, pomimo rozwoju działalności człowieka.

Z kolei granice subsekwentne powstawały po zagospodarowaniu obszaru [Barański 2010], czyli pomiędzy wcześniej ukształtowanymi wspólnotami językowymi, terytorialnymi itp.

4. Ruch graniczny jako czynnik rozwoju obszarów przygranicznych

Jednym z podstawowych wskaźników, pozwalających określić stopień przenikalności granicy, jest wielkość ruchu granicznego. Reżim wizowy, trudności w uzyskaniu paszportu, nieliczne przejścia graniczne o niewielkiej przepustowości, powodują, iż liczba przekroczeń granicy jest niewielka. Brak wzajemnego zaufania społeczności podzielonych granicami w połączeniu z często nieskrywaną wrogością części społeczeństwa nie służy rozwojowi ruchu granicznego.

Wprowadzenie ułatwień w przekraczaniu granicy, co jest przejawem poprawy stosunków politycznych między państwami, zazwyczaj prowadzi do żywiołowego rozwoju ruchu przez granice. W szczególny sposób widać to w historii kształtowania współpracy na pograniczu polsko-niemieckim w latach 50. i 70. ubiegłego wieku.

Zmiany, które miały miejsce na pograniczu polsko-niemieckim, a których efektem jest – jak się wydaje – zintegrowany region przygraniczny, należy rozpatrywać jako ogromny sukces. Sukces nie tylko polityczny, ale także społeczny i gospodarczy. Ogromną rolę w tym procesie odegrały samorządy lokalne, które już w latach 50. podejmowały pierwsze próby współpracy transgranicznej. Obecnie jest ona standardem na obszarze całego pogranicza. W opinii samorządów rozwój strefy przygranicznej nie byłby możliwy bez rozwoju ruchu granicznego.

Badania prowadzone przez autora w roku 2003, a następnie powtarzane cyklicznie, dotyczące wpływu granicy na rozwój społeczno-gospodarczy regionu przygranicznego, wykazały, że w zgodnej opinii samorządów lokalnych granica wywiera znaczny wpływ na ten rozwój. Badania wskazały także, iż wpływ ten najsilniejszy

jest w gminach i powiatach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie granicy [Małkowski 2004; 2011; Małkowska 2013].

Przemiany gospodarcze i polityczne, które miały miejsce po 1989 roku, zredukowały izolacyjną funkcję granicy. Liberalizacja wymiany handlowej między integrującymi się gospodarkami stała się okazją do przyspieszonego rozwoju obszarów przygranicznych. Był on możliwy dzięki efektowi kreacji wymiany międzynarodowej, znoszeniu barier administracyjnych w przepływie ludzi, kapitału, usług, a więc tych swobód, które są charakterystyczne dla procesu kształtowania wspólnego rynku. Pierwszym przejawem budowy wspólnego rynku między Polską a Niemcami stały się przygraniczne bazy. Te formalne powstające w przygranicznych miejscowościach i te nieformalne w okolicach dworców i stacji metra w Berlinie, gdzie Polacy zaopatrywali Niemców w przewiezione przez granice papierosy. Były nimi także wolnocłowe promy kursujące z Nowego Warpna czy Szczecina.

Obecnie wśród czynników rozwoju obszarów przygranicznych dostrzegać zaczęto rolę turystyki, transgranicznej współpracy gospodarczej. Silnie akcentuje się potrzebę wzrostu konkurencyjności [Mazur 2013]. Obserwacje wzmożonego ruchu turystycznego, w tym tzw. turystyki zakupowej, morskiej, zdrowotnej, wskazują na istotne znaczenie tego aspektu funkcjonowania obszarów przygranicznych [Nowaczyk, Kicka 2014]. Wydatki cudzoziemców są dla wielu przygranicznych społeczności podstawowym źródłem dochodu.

Tabela 1. Ruch graniczny i wydatki cudzoziemców w Polsce według granic w 2014 r.

Rok	Granica			
	polsko-niemiecka	polsko-czeska	polsko-słowacka	polsko-litewska
	Liczba przekroczeń granicy			
2014	105 233,80	54 585,10	31 339,10	7 467,60
	Średnie wydatki cudzoziemców w Polsce (w mln zł)			
2014	13 982,00	3 633,20	2 443,00	1 288,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ruch graniczny... 2015].

Ruch graniczny spowodował rozwój różnych form przedsiębiorczości w regionach przygranicznych, których wspólnym mianownikiem są zagraniczni klienci.

Według statystyk w 2014 r. liczba przekroczeń granicy Polski wyniosła 258,0 mln, z tego 152,0 mln dotyczyło cudzoziemców (58,9%), a 106,0 mln Polaków (41,1%).

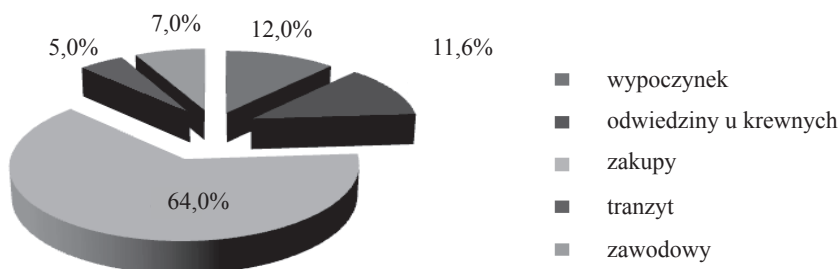
Ponad 76% ogółu przekroczeń dotyczyło granicy lądowej Polski z krajami Unii Europejskiej, a 12,8% zewnętrznej granicy lądowej UE.

W 2014 roku lądową granicę wewnętrzną Unii Europejskiej na terenie Polski przekroczyło 198,6 mln osób, z czego 105,2 mln przekroczyło granicę z Niemcami. Według danych statystycznych ponad 54 mln osób (27,5% przekroczeń) przekroczyło granicę polsko-czeską, a 31,3 mln (15,8%) granicę polsko-słowacką. Granicę polsko-litewską w tym samym czasie przekroczyło 7,5 mln osób. Na granicy mor-

skiej w 2014 r. odnotowano 1,8 mln przekroczeń, natomiast przekroczenia odnotowane na lotniskach wyniosły 24,5 mln.

Przeprowadzone badania wykazały, że na wszystkich wewnętrznych granicach UE w ogólnej liczbie przekroczeń dominowali cudzoziemcy.

Najnowsze statystyki obejmujące IV kwartał 2015 roku wskazują, że w całym roku 2015 liczba przekroczeń granicy Polski wynosiła 268 mln osób i było to o blisko 4% więcej niż w roku 2014. O 4,6% zwiększyła się liczba cudzoziemców, a o prawie 3% wzrosła liczba Polaków przekraczających granicę.



Rys. 3. Cel wizyty cudzoziemców w Polsce w 2014 r. – granica wewnętrzna UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Ruch graniczny...* 2015].

Dominującym celem przyjazdu cudzoziemców do Polski na wewnętrznej granicy UE było dokonanie zakupów (64%). W tym samym czasie cudzoziemcy przekraczający zewnętrzny odcinek granicy europejskiej (z Ukrainą, Białorusią i Rosją) deklarowali ten powód przyjazdu do Polski zdecydowanie częściej (ok. 82,4%). Znaczny odsetek stanowiły także odwiedziny krewnych lub znajomych (11,6%) oraz wypoczynek, rekreacja (12%).

Prowadzone badania wykazują, że rozmiary ruchu granicznego, przynoszą wymierne, choć trudne do wyznaczenia korzyści ekonomiczne i społeczne. Tylko w 2015 roku szacunkowa wartość towarów i usług zakupionych w Polsce przez cudzoziemców wynosiła ok. 37,7 mld zł. Wydatki poniesione za granicą przez mieszkańców Polski w tym okresie wyniosły 18,6 mld zł.

W 2014 roku najwięcej wydali w Polsce cudzoziemcy przekraczający granicę polsko-niemiecką, bo aż 13 982 mln zł. W tym samym czasie Polacy wydali po niemieckiej stronie 6185,80 mln zł. Wydatki cudzoziemców i Polaków najbardziej zrównoważone były na granicy polsko-czeskiej. Cudzoziemcy przekraczający ten odcinek granicy wydali w Polsce 3633,20 mln zł, a Polacy 3114,40 mln zł (zob. tab 1). Jednocześnie średnie wydatki cudzoziemca przekraczającego zachodnią granicę Polski w 2014 roku wyniosły 437,4 zł. Polacy średnio wydawali 315,08 zł.

Najnowsze dane wskazują, że w IV kwartale 2015 roku wydatki cudzoziemców w Polsce ukształtowały się na poziomie ok. 8,9 mld zł, natomiast Polaków – 3,9 mld zł

i w odniesieniu do w analogicznego okresu w 2014 r. były wyższe odpowiednio o 16,6% i o 3,2%. Średnie wydatki poniesione w Polsce przez cudzoziemca w IV kwartale 2015 r. ukształtowały się na poziomie 480 zł, natomiast średnie wydatki poniesione za granicą przez mieszkańca Polski wyniosły 309 zł.

Przeprowadzone badania ankietowe wskazują, że w opinii respondentów wydatki cudzoziemców są istotnym czynnikiem rozwoju obszaru pogranicza polsko-niemieckiego. Aż 78% respondentów wskazało, iż ruch graniczny i wydatki cudzoziemców mają bardzo duży wpływ na rozwój pogranicza, a 12% wskazało, że duży.

Obserwacje procesów rozwojowych na pograniczu polsko-niemieckim, w subiektywnej w opinii autora, potwierdzają, iż wydatki cudzoziemców są istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój obszaru przygranicznego. Rozwijające się punkty usługowe zlokalizowane w przygranicznych miejscowościach czy centra handlowe docierające ze swoją ofertą do klientów z zagranicy są przykładem rozwoju przedsiębiorczości i aktywności ekonomicznej mieszkańców regionu. Dla wielu małych miejscowości przygranicznych handel i usługi na rzecz cudzoziemców stają się istotnym elementem lokalnej gospodarki. W szczególności dotyczy to obszaru po polskiej stronie.

Znamienny jest tu przykład miejscowości Osinów Dolny, w której przez lata funkcjonowały dwa duże przygraniczne targowiska, a w której oficjalnie mieszka tylko 200 osób. Obecnie istotnym źródłem utrzymania mieszkańców miejscowości, jest nadal funkcjonujące targowisko i rozwijające się punkty usługowe. W miejscowości funkcjonuje z powodzeniem ponad 50 salonów fryzjerskich i kosmetycznych, liczne warsztaty samochodowe itp. Klientami są oczywiście Niemcy, nie tylko z miejscowości przygranicznych, ale także z oddalonego o ponad 80 km Berlina. Takich miejscowości jak Osinów Dolny na całej długości granicy polsko-niemieckiej jest wiele.

Ich mieszkańcy mają pracę głównie dzięki ruchowi granicznemu, swobodzie w przewozie towarów przez granice i różnicom cen na produkty i usługi między Polską a Niemcami. Zamknięcie granicy dla ruchu byłoby katastrofą ekonomiczną dla całych grup społeczności przygranicznej. Środki wydatkowane przez cudzoziemców są głównym źródłem utrzymania setek mikroprzedsiębiorstw z obszaru pogranicza, a zarazem istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój obszarów przygranicznych. Dzięki turystyce zakupowej rozwijają się nie tylko centra handlowe w dużych przygranicznych miastach, jak Szczecin, Wrocław czy Schwedt, ale także małe miejscowości, takie jak Osinów Dolny, Świnoujście, Słubice, Łęknica czy Gubin. Pozyskane dzięki handlowi środki są inwestowane i wydatkowane w strefie przygranicznej. Jest to wyraźna zmiana w stosunku do lat 90., gdy właścicielami stoisk na przygranicznych bazarach byli w głównej mierze przedsiębiorcy z centralnej Polski. Powodowało to transfer dochodów poza strefę przygraniczną.

Prowadzone przez autora badania wskazują, że cudzoziemcy zdecydowanie najczęściej wydają w strefie przygranicznej. Przekraczający zachodnią granicę Polski cudzoziemcy i Polacy byli najczęściej mieszkańcami miejscowości zlokalizowanych

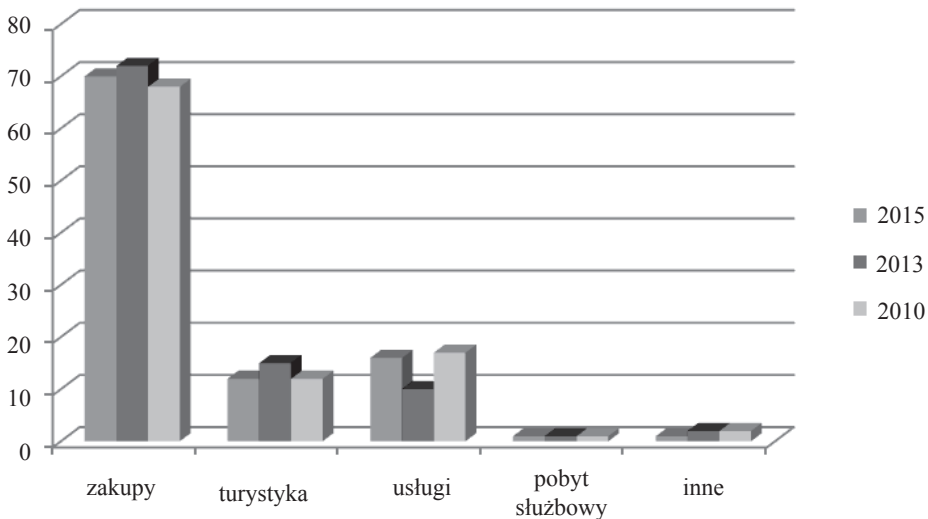
w odległości do 50 km od granicy – 62,5% cudzoziemców i 72,5% Polaków, przy czym 50% cudzoziemców i 52% Polaków mieszkało w pasie do 30 km od granicy. Natomiast w odległości powyżej 100 km od granicy zamieszkiwało 20,2% cudzoziemców i 14,2% Polaków.

Wydatki Polaków przekraczających granicę z Niemcami stanowiły w 2015 roku 59,7% ogółu wydatków Polaków przekraczających lądową granicę Polski [*Ruch graniczny...* 2015].

Przygraniczne bazy straciły znaczną część swoich klientów na rzecz rozwijających się w pasie przygranicznym centrów handlowych. Mimo to przetrwały trudny okres i nadal są miejscem gdzie robią zakupy niemieccy turyści. Jest to szczególnie widoczne w województwie zachodniopomorskim. Aż 94% ankietowanych kupców z targowisk w Osinowie Dolnym, Krajniku i Lubieszynie wskazuje, iż liczba klientów jest mniejsza niż w latach 90. W opinii kupców ruch zmniejszył się o ponad 90%.

Jest to związane także z silną konkurencją ze strony centrów handlowych ze Szczecina i Schwedt. Jednocześnie deklarują oni, że od kilku lat liczba klientów na przygranicznych targowiskach ustabilizowała się. Wśród kupujących przeważają niemieccy emeryci, którzy szukają niższych cen po polskiej stronie, a jednocześnie doceniają jakość polskich produktów.

Polscy kupcy z przygranicznych bazarów wskazują, iż niezmiennym powodzeniem wśród Niemców cieszy się: polska żywność, papierosy i alkohole, a także wyroby rękodzieła.



Rys. 4. Cel wizyty niemieckich turystów w Polsce w 2010-2015 r.

Źródło: badania własne.

Ankietowani Niemcy wskazują, iż przyjeżdżają do Polski dlatego, że jest taniej (tak odpowiedziało 80% badanych w 2010 roku i 76% w 2013, a 75% w 2015. Jednocześnie jako główny cel przyjazdu zakupy zadeklarowało 68% ankietowanych w 2010 roku, 72% w 2013 i 70% w 2015 r. Warto zwrócić jednak uwagę, że różnice w cenach nie są bardzo duże. Dlatego wahania kursu euro także są istotnym czynnikiem wpływającym na rozmiary ruchu granicznego.

Według deklaracji niemieckich turystów, każdorazowo pozostawiają oni w Polsce do 100 euro (64% wskazań w 2010, 60% w 2013, 62% w 2015 roku) i przyjeżdżają do Polski 1 lub 2 razy w miesiącu (80% wskazań).

Tylko 10% ankietowanych w 2015 r. (identycznie jak w 2013 r.) roku wskazało, iż ich wydatki w Polsce przekraczają 200 euro.

Wśród motywów, którymi kierowali się niemieccy turyści odwiedzający województwo zachodniopomorskie, istotna jest także chęć skorzystania z punktów usługowych. Ankietowani wskazują, iż najczęściej korzystają z usług fryzjerskich, dentystycznych, napraw samochodowych. W przygranicznych miejscowościach, usługi tego typu dostępne są na każdej ulicy.

Wielu mieszkańców województwa zachodniopomorskiego dokonuje zakupów w Niemczech. W 2010 roku 12% respondentów wskazywało, iż odwiedziło Niemcy w tym celu 1 raz w roku. 10% pytanym deklaroowało, iż na zakupy do Niemiec jeździ co najmniej 3 razy w roku. W 2015 roku odsetek odwiedzających Niemcy raz w roku w celu dokonania zakupów nieznacznie się zmniejszył i wynosił 11%. Tłumaczyć to można niekorzystnym kursem złotówki w stosunku do euro. Respondenci niezmiennie wskazują jednak, że wyjeżdżają do Niemiec głównie po chemię gospodarczą, wybrane produkty spożywcze – kawę, słodycze i tekstylia.

5. Wnioski

Rozwój współpracy transgranicznej jest koniecznością w zintegrowanej Europie. Nowe pokolenia, które nie pamiętają czasów zimnej wojny i nieskrywanej nieufności między narodami, nie chcą żyć przeszłością. Przyszłość to konsolidacja rynków i kreowanie nowych powiązań społecznych i politycznych między narodami podzielonymi granicą.

Obszary przygraniczne odgrywają istotną rolę w kreowaniu nowego europejskiego ładu. Rozwój społeczno-gospodarczy pogranicza zachodniego oparty jest na koegzystencji z niemieckim partnerem. Rozmiary ruchu granicznego wskazują, że obszar przygraniczny jest często odwiedzany przez cudzoziemców. Najczęściej celem ich wizyt jest chęć dokonania zakupów towarów i usług.

Wydatki cudzoziemców i Polaków są silnie zróżnicowane w zależności od odcinka granicy, który jest przekraczany. Według statystyk najwięcej pieniędzy pozostawiają w Polsce cudzoziemcy przekraczający zachodnią granicę Polski. Średnio na zakupy w Polsce przeznaczają oni ok. 100 euro. Polacy przekraczający granicę zachodnią wydają ok. 80 euro.

Przeprowadzone badania wskazują, że w opinii lokalnych społeczności wydatki te są istotnym czynnikiem rozwoju obszaru pogranicza. W szczególności sposób dotyczy to tych miejscowości położonych w obszarze przygranicznych, w których rozwinął się handel targowiskowy i punkty usługowe. Dotyczy to także większych miast, w których zlokalizowane są centra handlowe.

Niemcy cenią niskie ceny w Polsce. Korzystają z usług polskich przedsiębiorców. Polacy z kolei szukają dobrych jakościowo produktów uznanych marek w niemieckich sklepach w Schwedt czy Berlinie. Szansy na intensyfikację ruchu granicznego, a jednocześnie wzrost dochodów z tym związanych upatrywać należy w rozwoju innowacyjnych usług w regionie. Dotyczy to także rozwoju oferty turystycznej, kulturalnej czy też medycznej. Rozwój ruchu granicznego przyczynia się do silnego wzrostu powiązań transgranicznych w regionie. Turystyka zakupowa, medyczna, sentymentalna może stać się istotnym czynnikiem rozwoju regionu transgranicznego. Pierwsze doświadczenia są bardzo interesujące.

Literatura

- Baczwarow M., Suliborski A., 2002, *Kompendium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Lódź.
- Barański J., 2010, *Granica w badaniach geograficznych – definicja i próby klasyfikacji*, Przegląd Geograficzny 82, s. 489-508.
- Blakely E.J., Bradshaw T.K., 2002, *Planning Local Economic Development*, 3rd edition, SAGE Publications.
- Gorzela G., Kot K. (red.), 2006, *Nowe granice Unii Europejskiej – współpraca czy wykluczenie?*, Wyd. Scholar, Warszawa.
- Hooper B., Kramsch O. (red.), 2007, *Cross Border Governance in the European Union*, Routledge, London, New York.
- Malkowska A., 2013, *Strategia rozwoju Euroregionu Pomerania a budowa konkurencyjnego regionu przygranicznego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Malkowska A., 2014, *Wzmacnianie kapitału społecznego regionu przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 840 Ekonomiczne Problemy Usług, nr 114.
- Malkowski A., 2004, *Rola granicy w rozwoju lokalnym*, Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis. Oeconomica 43, Szczecin, s. 129-133.
- Malkowski A., 2011, *Regiony przygraniczne jako terytoria peryferyjne na przykładzie wschodniego i zachodniego pogranicza*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Mazur R., 2013, *Specyfika współczesnych innowacji*, [w:] *Komercjalizacja wiedzy – dźwignią rozwoju gospodarki*, Wyd. SEP Szczecin, Szczecin, s. 23-30.
- Miszczuk A., 2013, *Uwarunkowania peryferyjności regionu przygranicznego*, Norberitum, Lublin.
- Nowaczyk P., Kicka E., 2014, *Determinanty funkcjonowania portów rybackich w Polsce*, [w:] *Polskie porty morskie w procesie przemian europejskiego rynku usług portowych*, Wydawnictwo ANT Projekt, Szczecin, s. 225-236.

- Nowińska E., 1997, *Strategia rozwoju gmin przygranicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań.
- Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w 2014 r.*, 2015, GUS, Warszawa-Rzeszów.
- Struver A., 2005, *Stories of the „Boring Border”: The Dutch-German Borderscape in Peoples Minds*, LIT, Munster.